

VILÁG- TÖRTÉNET

9. (41.) évfolyam 2019. 4.

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **ANDREIDES GÁBOR**
MUSSOLINI ÉS A FASISZTA VEZÉREK
- **ALESSANDRO VAGNINI**
AZ OLASZ KÜLPOLITIKA ÉS MAGYARORSZÁG
- **JUHÁSZ BALÁZS**
A FASIZMUS KATONAPOLITIKÁJA
- **LÉNÁRT T. ANDRÁS**
A FASIZMUS VÁLTOZATAI SPANYOLORSZÁGBAN
- **FEJÉRDY ANDRÁS**
RÁKOSI MÁTYÁS, AZ OLASZ BALOLDALI PÁRTOK ÉS
A FASISZTA HATALOMÁTVÉTEL
- **SZEMLE**
SZILÁGYI ÁGNES JUDIT, MAXIMILIANO GABRIEL GREGORIO
CERNADAS, MIRJANA POLIĆ BOBIĆ, ZEIDLER MIKLÓS ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Stefano Bottoni,
Katona Csaba, Martí Tibor
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

9. (41.) évfolyam 2019. 4.

TARTALOM

100 éves a fasizmus (Andreides Gábor – Juhász Balázs)	497
<i>Tanulmányok</i>	
Andreides Gábor: Mussolini és a fasiszta vezérek	499
Pasquale Fornaro: A rezsim egyik „perifériája”. A Nemzeti Fasiszta Párt Szicíliában	513
Raoul Pupo: Olaszország peremén. A „határ menti” fasizmus	529
Alessandro Mazzetti: Az olasz hadiflotta és a fasiszta geopolitika a Földközi-tenger térségében	543
Alessandro Vagnini: Az olasz külpolitika és Magyarország. A liberálisból a fasiszta rendszerbe történő átmenet idején	557
Juhász Balázs: A fasizmus katonapolitikája és a magyarországi katonai kölcsönök	571
Lénárt T. András: A fasizmus változatai Spanyolországban	585
Murber Ibolya: A fasizmus ausztriai exportjának kezdetei. Bethlen és a Heimwehrek kapcsolati hálózata, 1927–1929	599
Fejérdy András: Rákosi Mátyás, az olasz baloldali pártok és a fasiszta hatalomátvétel	615
Egry Gábor: Konvergáló új nacionalizmusok? A magyar és az olasz nacionalizmusról	627
Pritz Pál: Személyiség és történelem. Benito Mussolini és Gömbös Gyula némely pályafordulójának példáján	639
<i>Szemle</i>	
Két luzo-brazil pályakép a fasizmushoz való viszonyuk tükrében (Szilágyi Ágnes Judit)	647
Nemzeti identitás és modernitás három, egymástól távol eső régióban. Latin-Amerika, Dél-Európa, Kelet-Közép-Európa, 1870–1945 (Maximiliano Gabriel Gregorio Cernadas – Mirjana Polić Bobić – Zeidler Miklós)	652
<i>Megemlékezés</i>	
In memoriam Simon István (1960–2019) (Andreides Gábor – Juhász Balázs)	667

Jelen számunkat Andreides Gábor és Juhász Balázs szerkesztette

CONTENTS

On the Centenary of Fascism (Gábor Andreides – Balázs Juhász)	497
<i>Studies</i>	
Gábor Andreides: Mussolini and the Fascist Leaders	499
Pasquale Fornaro: A “Periphery” of the Regime: The National Fascist Party in Sicily	513
Raoul Pupo: On the Borders of Italy: The “Frontier Fascism”	529
Alessandro Mazzetti: The Italian Navy and Fascist Geopolitics in the Mediterranean	543
Alessandro Vagnini: Italian Foreign Policy and Hungary during the Transition from a Liberal System to Fascism	557
Balázs Juhász: The Military Policy of Fascism and the Military Loans to Hungary	571
András Lénárt T.: Spanish Versions of Fascism	585
Ibolya Murber: Beginning of the Export of Fascism to Austria: Network of Bethlen and the Heimwehr Movement, 1927–1929	599
András Fejérdy: Mátyás Rákosi, the Italian Left and the Fascist Takeover	615
Gábor Egry: Converging New Nationalisms? On Hungarian and Italian Nationalism	627
Pál Pritz: Personality and History: On the Example of Some Career Turns of Benito Mussolini and Gyula Gömbös	639
<i>Book Reviews</i>	
Two Political Biographies: Marcello Caetano, Plínio Salgado in the Light of Their Relationship to Fascism (Ágnes Judit Szilágyi)	647
National Identity and Modernity 1870–1945: Latin America, Southern Europe, East Central Europe (Maximiliano Gabriel Gregorio Cernadas – Mirjana Polić Bobić – Miklós Zeidler)	652
<i>Commemoration</i>	
In memoriam István Simon (1960–2019) (Gábor Andreides – Balázs Juhász)	667

ALESSANDRO MAZZETTI*

Az olasz hadiflotta és a fasiszta geopolitika a Földközi-tenger térségében

TANULMÁNYOK

Az öreg kontinens még lángokban állt, amikor a Nagy Háború győztes hatalmainak küldöttségei összeültek Párizsban, hogy kialakítsák az új világrendet. A harcok nemcsak több millió halottal és sebesülttel jártak, hanem létrehozták a modern hadviselés új eszközeit és módjait is, amelyek világszerte gyorsan elterjedtek. A háborút immár géppuskákkal, repülőgépekkel, torpedókkal, illetve rádiós kommunikációval vívták. Az ipari fejlődés ebben az időszakban korábban sohasem látott méreteket öltött, miközben a hadseregek létszáma is addig sohasem tapasztalt módon felduzzadt. Az első vonalban harcolók ellátása és a hatékony ellátási útvonalak kiépítése a biztos győzelem kivívásának *conditio sine qua non*jává vált. Mindez egyúttal újabb lökést adott az ipari termelésnek, de hatalmas terheket is jelentett az összes hadviselő ország számára.

A haditengerészet olyan jelentőséget kapott, mint amelyet korábban még sohasem a történelem során. A szárazföldi utánpótlási vonalakon ugyanis nem tudták teljes mértékben biztosítani az igényelt nyersanyagot, félkész árukat, mezőgazdasági termékeket, hogy az energiaellátásról ne is beszéljünk, amely folyamatosan igényelte a szenet és a kőolajat, mivel a háború elsősorban a gépesített járművek összecsapását hozta el, mint amelyenek a teherautók, a repülőgépek és a hajók voltak. Ekkorra fejeződött be a vegyes, vagyis a szén- és dízelüzemű meghajtás elterjedése a tengeri hajózásban. A belső égésű motorok használata lehetővé tette tengeralattjárók és repülőgépek építését, amelyek az addig hagyományosan egydimenziós hadviselést háromdimenzióssá változtatták. Az új technika a tengeri hadviselés immáron több évszázados módját is átalakította. A világ a találmányoknak köszönhetően kisebbé vált. Az első világháború a kezdetektől fogva a GDP-k, az ipari termelés, a kereskedelmi és az utánpótlási útvonalak feletti ellenőrzés háborúja volt, és az emberek bátorsága másodlagossá vált. A technikai fejlődés következtében az ember egyre kevésbé volt fontos, mivel egy géppuska tűzereje például egy egész gyalogsági egységével volt egyenértékű.

Hasonló folyamatok kezdődtek a tengeri szállításban is, és a tengeri útvonalak biztonsága központi kérdéssé vált. Végső soron – s erre mindig érdemes felhívni a figyelmet – a háború egyik oka az volt, hogy a németek fejleszteni kívánták a hadiflottájukat. Ez a fejlesztés nemcsak a német fémipar és technológia jelentős

* A szerző a Salernói Egyetemen doktorált (mazzetti.alessandro@libero.it).

megerősödését vonta volna maga után, hanem hosszú távon az angol tengeri dominanciát is megkérdőjelezte volna. A tengerek feletti uralom gyakorlatilag az új háború központi kérdésévé vált. Mindazok, akik tengeri hadviseléssel foglalkoznak, tudják, hogy a tengeri hatalmaknak objektív előnyük van a szárazföldi hatalmakkal szemben, ami már a peloponnészoszi háború óta ismert, illetve „a világtörténelem a tengeri és a szárazföldi hatalmak küzdelmének a története” (Carl Schmitt).

A 19. század közepétől felgyorsuló fejlődés, a technológiai felfedezések és az ipari társadalom megszületése érzékelhető módon megmutatták a tengeri hatalmak fölényét. Ezeket az összefüggéseket az első világháborúval foglalkozó olasz történészek jelentős része egyáltalán nem ismeri: Olaszországban az első világháborút csak és kizárólag a szárazföldi küzdelmekre összpontosítva mutatják be, miközben az elhunytak és a résztvevők nagy száma miatt a Nagy Háborúnak nevezett háború elsősorban tengeren folyt – konvojokkal és tengeri blokáddal –, és nem volt más, mint a harc folytatásához szükséges alapvető élelmiszerek és nyersanyagok megszerzéséért és szállításáért vívott küzdelem.

A diplomácia megváltozása és az új európai rend kialakítása

A Nagy Háború a kivételesen gyors technológiai, kereskedelmi, ipari fejlődés mellett a nemzetközi diplomácia gyökeres megváltozását is magával hozta. Miközben a küldöttségek összegyűltek a pompás versailles-i szalonokban az új európai berendezkedés kialakítására, Oroszországban még zajlott a vörösök és a fehérek közötti polgárháború, így az Orosz Birodalom nem vehetett részt a franciaországi tárgyalásokon. A képmutatás bűnébe esnénk, ha nem említenénk, hogy a győztes nagyhatalmak jelentős része nemcsak politikai és gazdasági, hanem területi igényeket is megfogalmazott a volt szövetségessel szemben. Azon kijelentés sem alaptalan, miszerint Halford Mackinder geopolitikája és Rudolf Kjellen politikai földrajza is a felgyorsult változások közvetlen következménye. Az *új világot* nem lehetett leírni és megérteni a 19. század értelmezési keretei segítségével, ezért születtek a már említett új tudományok. Mackinder jelentős szerepet kapott a versailles-i tárgyalások során. *Heartland*-elmélete ideológiai alapját képezte az angol delegáció igényeinek: a szigetország – kétségtelenül sikeresen – a lehető legnagyobb mértékűre kívánta kiterjeszteni uralmát. Az angol delegáció kiválóan képzett földrajztudósok népes csoportjára támaszkodhatott, amelyet külön a konferenciára állítottak össze. Az amerikai és a francia delegáció is hasonlóképpen járt el.¹

Ez is jelzi és aláhúzza a nemzetközi diplomácia változását, amit viszont Olaszország nem ismert fel, vagy legalábbis nem mutatta különösebb jelét, hogy észrevette volna. A Versailles-ban tartózkodó egyedüli olasz földrajztudós ugyanis egy gyalogsági tiszt volt, és a jól szervezett és nagyszámú csoportokhoz képest jelentéktelennek tűnt. Az új nemzetközi politika és diplomácia határozottan eltért a néhány évtizeddel korábbiól, amelyhez az olasz felső vezetés még erősen ragasz-

1 A témáról lásd: Perrone, 2017a. 165–186.

codott. Míg a bécsi kongresszuson az volt a fő cél, hogy a korábbtól nem túlságosan eltérő, a lehetőleg legstabilabb rendet teremtsék meg, Versailles-ban már teljesen más célok mozgatták a résztvevőket. Itt ugyanis – meglehetősen mesterkéltén – egy olyan nemzetközi rendszert kívántak létrehozni, amely a német és részben az orosz terjeszkedési vágyakat örökre korlátok közé szorítja. Komplet birodalmak tűntek el, Közép-Európa darabjaira hullott szét. Ausztria, amely évszázadokon keresztül fontos szerepet töltött be az európai stabilitás megteremtésében – részben a wilsoni elemeknek is köszönhetően –, szétesett, és regionális hatalommá vált. A még mindig polgárháborútól szenvedő Oroszország elvesztette Finnországot, a balti köztársaságokat, Lengyelországot és Besszarábiát. Elvesztette fennhatóságát a Baltikum felett, ami a cári terjeszkedést azokon a területeken már évszázadok óta ellenző angoloknak hozott nagy előnyt. Németországot büntető jelleggel jelentősen megcsonkították, és az Osztrák–Magyar Monarchia felszámolásával a Balkánon olaszellenes célzattal létrehozták Jugoszláviát: olyan szláv népek egyesülését, amelyeket nem sok közös dolog kötött össze azon kívül, hogy meg kívánták akadályozni Olaszország behatolását a Balkánra. Ezt a szándékot az amerikai és a francia kormány is támogatta.

Franciaország fontos meghatározója lett a győzelem után a zsákmány elosztásának. Habár területének egy részét a háború idején megszállta a német hadsereg, a béketárgyalások lefolytatásában betöltött központi szerepe megkérdőjelezhetetlen. Azon kívül, hogy Franciaország megszerezte Elzászt és Lotaringiát, az egész világban jelentősen gyarapodtak a francia birtokok. A párizsi kormány XIV. Lajos birodalmi külpolitikáját kívánta feleleveníteni, amely azt célozta, hogy Franciaországnak határai mentén ne legyenek ellenségei. E tekintetben a francia unokatestvér Olaszországra koncentrált. A háború során igencsak hasznos olasz szerepről azonnal megfeledkeztek, ahogy René Viviani miniszterelnöknek a hadba lépés előtti elismerő szavai is a feledés homályába veszttek.² Úgy tűnt, hogy a 19. század második felét jellemző félelemkeltő és majdhogynem nyomasztó hangulatú olasz–francia viszony tért vissza. Kifejezetten olyan viszony, ami miatt az olasz kormány a központi hatalmakkal való – sok szempontból természetellenes – szövetség megkötésére kényszerült. Ez a szövetség viszont nemcsak diplomáciai, hanem katonai védelmet is biztosított a francia szándékokkal szemben. A fiatal Olasz Királyságnak ezekkel a nemzetközi körülményekkel kellett megbirkóznia, miután nagy nehezen megnyerte a háborút.

A helyzet meglehetősen nehéznek ígérkezett, ha figyelembe vesszük néhány vitathatatlan tényezőt: az olasz politikai elit képtelen volt megérteni, hogy az államközi titkos megállapodások politikája és az európai egyensúlyra törekvő kölcsönös egyezkedés már a letűnt korok diplomáciájához tartozik; a katonai és legfőképpen a haditengerészeti erő nagyon nagy súllyal esik latba a területi osztozkodások eldöntésekor; a szövetségesektől kapott hatalmas mennyiségű nyersanyag és

2 „Az olasz semlegesség augusztus 3-i bejelentését »nyilvánvaló felindulással« fogadta a francia kormány”, Viviani miniszterelnök „meghatottan mondott köszönetet (...) és Franciaország nevében kifejezte hálóját”, hozzátéve, hogy „sohasem feledkeznek el a Testvér Nemzetnek az adott pillanatban hozott döntéséről”. Gabriele, 1969. 25.

nagy összegű kölcsön kitűnő eszköznek bizonyult, hogy az olasz kívánságokat mérsékeljék és az ország súlyát csökkentsék. Hiába nyerte meg Olaszország vitathatatlanul a háborút azzal, hogy legyőzte az osztrák–magyar birodalmi sereget, ezzel utat nyitva délen az osztrák–magyar–német vonalakon, katonai és geopolitikai sebezhetősége,³ illetve a külföldtől való gazdasági függése⁴ miatt aligha nyerte meg a békét. Lényegében megvalósult az, amire szellemesen mutatott rá Luca Riccardi *Alleati non amici* (Szövetségesek, nem barátok) című munkájában.⁵ A helyzet meglehetősen nehéz volt, ha a nemzet két vörös év alatt átélte belső gondjait is figyelembe vesszük. Azt is érdemes kiemelni, hogy a párizsi békekonferencián az olasz küldöttség – tévesen – az ellentmondó célok egyidejű megvalósítása érdekében lépett fel. Egyrészt a londoni egyezményre kívánta alapozni tárgyalásait, másrészt viszont Fiumére is igényt tartott a népek önrendelkezési joga alapján, ami ellentmondott a londoni egyezménynek.⁶

1917 végétől, amikor az amerikai beavatkozás bizonyossá vált, a szövetségesek arra törekedtek, hogy kisebbítsék az olaszok háborúban betöltött szerepét. Ez egy tudatosan végiggondolt és végrehajtott stratégia volt, amely a caporettói áttörést követő szerencsétlen napok jelentőségét eltúlozta és igen hamar katasztrófa-ként állította be. Az olasz segítségkérést követően a londoni egyezményben szereplő olasz igények – amelyeket 1915-ben egyből jóváhagytak az aláíró felek – már túlzásnak tűntek a szövetséges kormányok számára, így a párizsi konferencia megfelelő alkalomnak tűnt, hogy visszanyessék ezeket az igényeket.

Olaszország stratégiai érdekei és céljai

1919-ben a világ hihetetlenül különbözött a néhány évvel korábitól. Anglia hiába nyerte meg a háborút és a békét, hiszen birodalma ekkor érte el a legnagyobb kiterjedését, kezdte elveszteni az uralmát a tengerek felett. Az Amerikai Egyesült Államok ugyanis egy, az oly nagyra tartott Royal Navyval párba állítható tengeri erővel a birtokában fejezte be a háborút. Ráadásul Anglia az USA hitelezőjeként kezdte a háborút és adósaként fejezte be. A két állam kapcsolata mindig is feszült volt, és az új tengeri konkurencia nem javított ezen. Azt is érdemes kiemelni, hogy míg az

3 Luciano Monzali szerint „Franciaország és Nagy-Britannia földközi-tengeri fölényével szemben Olaszország védtelen volt katonailag. Ehhez járult még országunk súlyos gazdasági és kereskedelmi függése Nagy-Britanniától, a nyersanyagok és a szén szállítójától. A függés az európai háború kitörését, illetve az olasz piacra irányuló német és osztrák–magyar export csökkenését követően csak tovább nőtt.” Monzali, 2018b. 317. Lásd még: Hardach, 1982. 1–20.; Forsyth, 1998.

4 „A mezőgazdasági termés húsz év óta nem volt elegendő Olaszországban. (...) A szükségletek közül a mezőgazdasági volt a legégetőbb és leginkább megoldandó, egy szegény országban, ahol a jövedelem kétharmadát felemésztette az – amúgy fehérjékben és zsírban szegény – élelmezés. Mivel a hagyományos fekete-tengeri beszerzési útvonalak járhatatlanná váltak, minden nyugatról érkezett, Gibraltáron keresztül a tengeren, illetve Franciaországon keresztül a szárazföldön. Olaszországnak nemcsak a harcban volt szüksége a szövetségesekre, hanem azért is, hogy éljen.” Gabriele, 2008. 104.

5 Riccardi, 1992.

6 Monzali, 2018a. 71.

Egyesült Államokban a demokraták és a republikánusok az elnökválasztási kampány során szinte semmiben nem értettek egyet, és választási programjaik egy pont kivételével teljesen eltérők voltak, az Angliával szembeni komoly tengeri vetélkedés megteremtésének lehetőségéről, vagy éppen szükségességéről mindkét párt ugyanúgy gondolkodott. Franciaország a maga részéről már 1920–1921-ben impozáns flottaprogramba kezdett, ami nem kis súrlódáshoz vezetett az angol, az amerikai és természetesen az olasz kormánnyal. Az olasz Királyi Haditengerészet egyre inkább fenyegetve érezte magát a francia hadiflottától és a párizsi kormánytól, viszont az ország katasztrófális gazdasági helyzete nem tette lehetővé nagyszámú hadihajó építését. A versailles-i békeszerződéssel és a mandátumok rendszerével – mint Overly Richard kifejtette munkájában – a világra körülbelül húszévnyi politikai instabilitás köszöntött.⁷

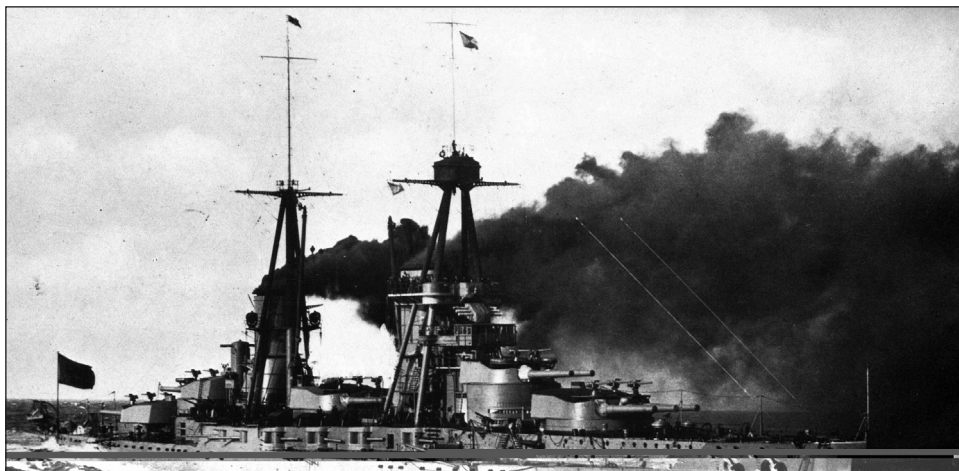
Az első világháborúból győztesen kikerülő Olaszország csaknem teljesen befejezte a nemzetegyesítési folyamatot és jelentősen megerősítette a szárazföldi határait, eközben viszont haditengerészeti helyzete jelentősen megromlott. Ezt a paradoxnak tűnő valóságot többször is szóvá tették a Királyi Haditengerészet vezetői. Míg a háború előtt a fiatal királyság számíthatott az osztrák–magyar és a német diplomáciai és katonai támogatásra, azt követően értelemszerűen már nem. A német flotta felszámolásával és azáltal, hogy az Adriai-tenger keleti partját nem Olaszország ellenőrizte, az olasz tengeri befolyás igencsak meggyengült. Franciaország ugyanis szabadon összpontosíthatta flottáját a Földközi-tengeren, ami kétszeresen is veszélyt jelentett Róma számára, mivel a francia tengeri erő jelentősen felülmúlta az olaszt, valamint a jugoszláv kikötők ideális bázisul szolgálhattak ahhoz, hogy a fiatal királyságot tengeri erejének megosztására kényszerítsék.

A párizsi tárgyalások alakulása keltette kiábrándulás, Fiume annexiójának elmaradása elégedetlenséget keltett az országban, megteremtve a „megcsonkított győzelem” mítoszt. A szárazföld felől nehezen védhető, de tengeri szempontból stratégiaileg fontos Dalmácia annexiójának megghiúsulása ugyanígy ezen – az olaszok többsége által valóságként elkönyvelt – mítosz erősödését segítette elő. Éppen a „megcsonkított győzelem” volt az, amely miatt a korábban Giovanni Giolittira szavazók és az őt támogató körök tekintélyuralmibb kormányzati formák irányába mozdultak el, amelyek a nacionalista irányzatot a külpolitikában erőteljesebben képviselték. Az említett mítosz tehát a frissen létrejött fasiszta mozgalomnak is kapóra jött. Végül is – Sidney Sonnino szerint – Olaszország éppen azért lépett be a háborúba, hogy biztosítsa uralmát az Adriai-tengeren.⁸

Sonnino szerint egy olyan állam, mint az olasz, amelyet a Földközi-tenger térségében ellenséges nagy katonai hatalmak vesznek körbe, csak úgy nyerheti el a teljes függetlenségét, ha olyan politikai határokat tesz szert, amelyek elzárják a külföldi inváziók elől a „bejáratokat”. Ez azt jelenti, hogy kedvező alpesi határokat kell kialakítani, amelyek távol tartják Ausztriát a Pó-síkságtól, Olaszország leggazda-

7 A témáról lásd még: Overly, 2009a; Overly, 2009b; Overly, 2011.

8 „Olaszország alapvető problémája az adriai tengeri fölény biztosítása (...), az Adria feletti abszolút uralom elsőrendű fontossággal bír, és talán ez a legfontosabb indíték, hogy az antanthoz csatlakozzunk.” Ferrante, 1987. 18. Lásd még: Sonnino, 1972. 14.

1. kép. A Giulio Cesare hadihajó részt vett a korfui hadműveletben

2. kép.
Paolo Thaon di Revel admirális hadiszemle közben

gabb és legtermékenyebb részétől, valamint olyan helyzetet kell teremteni, amely lehetővé teszi az olasz katonai fölény biztosítását az adriai vizeken (1. kép). Erre vezethető vissza a Dél-Tirol, Dalmácia egy része és Közép-Albánia ellenőrzésére vonatkozó igény.⁹

Ha egyrésztől igaz, hogy földrajzilag Olaszország a nagy szigeteivel és Líbiával egységet képezett, amely a Földközi-tenger közepét uralta, az is igaz, hogy az osztrák flotta eltűnésével a római kormány egyedül nehezen szállhatott szembe a francia terjeszkedéssel. Sonnino már a háború előtt is felvetette a befolyási övezet kiterjesztését a Földközi-tenger keleti térségében. Ez inkább kényszer volt, mintsem lehetőség, a francia haditengerészet ugyanis – Toulonnal, Korzikával és Bizerte-tel (Banzart, ma Tunézia) – nyugaton áttörhetetlen határt képezett. A jövőbeli olasz hatalmi törekvéseknek akadálya lehet, amennyiben Olaszország nem ellenőrzi és uralja az Adriai-tengert. Olaszország és haditengerészete ugyanis nem terjesztheti ki befo-

9 Monzali, 2018b. 318.

lyását keleten, ha az Adria védelmével kell törődnie, amit igencsak megnehezített, hogy – Paolo Thaon di Revel admirális (2. kép) szavaival – a keleti part természeti és földrajzi szempontból befolyásolta a nyugatit: *„Egyik jövőbeli fegyver sem tudja majd megváltoztatni az Adria földrajzi és vízügyi viszonyait, az Adria továbbra is egy folyosó marad, amelynek a keleti partja uralja a nyugatit. Az Adria-tengeren valaki vagy uralkodik, vagy elnyomják.”*¹⁰

Az olasz gyengeség a tengeren részben a hosszú tengerpartból fakadt, mivel azt csak egy, az akkor rendelkezésre állónál jóval nagyobb hajóparkkal lehetett volna megvédeni. Ráadásul aggodalomra adott okot az ország függése a külföldi nyersanyagoktól, különösképpen az élelmiszert és az energiaszektorra vonatkozóan, hiszen a háború utolsó hónapjait is csak a gazdasági segélyeknek, valamint a folyamatos amerikai szén-¹¹ és gázolajszállítmányoknak¹² köszönhetően bírta ki Olaszország.

A rapallói egyezményt követően Alfredo Acton haditengerészeti vezérkari főnök lemondott. A liberális Olaszország viszont komoly sikereket ért el. A washingtoni haditengerészeti konferencián ugyanis az olasz delegáció elérte, hogy ugyanakkora tengeri hadiflottával rendelkezessen, mint Franciaország (paritás). A siker az amerikai és az angol jóindulatnak volt köszönhető, viszont politikai jelentősége megmaradt. Washingtonban a Királyi Haditengerészet admirálisaiából álló szakértői és a politikai küldöttség tagjai között gyakori összetűzések voltak. Acton admirális szorgalmasan ténykedett, hogy meggyőzze és tanácsokkal lássa el a delegációvezető Carlo Schanzert, aki gyakran visszariadt az energikus lépésektől és inkább az olyan politikai stratégiák kidolgozását részesítette előnyben, amelyek nem sértették a francia delegáció érzékenységét és érdekeit. Az immáron a tengeri befolyási övezet alapján értelmezett világban a fiatal Olasz Királyság a főszalhoz ültethetett. Ezzel a konferenciával tehát Olaszország jogosan bebocsátást kapott a tengeri nagyhatalmak Olimposzára. Az ország viszont – hiába fejezte be győztesként a világháborút – súlyos gazdasági nehézségekkel küzdött, és nem tudta tartani a lépést Franciaországgal egy tengeri fegyverkezési versenyben.¹³

Amikor az amerikai kereskedelmi agresszivitás arra kényszerítette az angol kormányt, hogy javítson a régi barátaival és szövetségeseivel ápolt viszonyán, a britek elhatározták, hogy megszilárdítják a helyzetüket a Földközi-tenger térségében, amely

10 *Atti Parlamentari*, 1920. 2284–2285. Minardi, 1999. 17.

11 Érdemes felidézni, mit írt Massimo Mazzetti: „Az olasz háborús erőfeszítés folyamatossága lényegében a rendelkezésre álló széntől függött. A háború után a széntől függött, hogy az olasz ipar újra versenyképes lesz-e a külföldi piacokon. A háború utolsó időszakában a szövetséges tengeri forgalom de facto Anglia felügyelete alá került, és az angol vezetőknek egyáltalán nem állt szándékukban, hogy elősegítsék szövetségeseik ipari fejlődését a háború lezárását követően. Így amikor 1919 júliusában lejárt a megállapodás, miszerint tonnánként 47,6 shillingért szállítják a szenet a Bristol-csatornából Genovába, a szállítási költség megugrott, és az év végén már 70–77,6 shilling között ingadozott. Az 1919-ben az USA által vízre bocsátott és kölcsönzött 3,5 millió tonnányi kereskedelmi hajó jelenléte 1920-ban már érezte a hatását a piacokon, és a Bristol–Genova útvonalon a szén tonnánkénti szállítási költsége 65–70 shillingről 37,6 shillingre esett vissza júliusban, majd pedig 22,6-re szeptemberben. Újabb hajók vízre bocsátását követően 1921-ben a szállítási költség tovább csökkent, és 18–20 shilling között ingadozott.” Mazzetti, M., 1979. 169.; Bachi, 1919. 218–249.

12 A témáról lásd: Della Torre, 2017. 117–138.; Perrone, 2017b. 187–202.

13 Mazzetti, A., 2017.

a birodalmi politikájuk súlypontja volt. Londonnak ugyanis szembe kellett néznie az új világrendben bekövetkezett változásokkal, és át kellett értelmeznie a „two power standard” elvét, mivel már nem volt képes olyan flottát fenntartani, amely nagyságát tekintve akkora, mint a két másik legnagyobb hatalom együttes flottaereje. A továbbiakban csak a Földközi-tenger térségében tartotta magát a „két erő” stratégiai elgondoláshoz. Ennek fényében elkerülhetetlenné vált, hogy London különösképpen óvatos legyen, és fenntartsa a haditengerészeti és politikai egyensúlyt a tengerparti, illetve a számára geopolitikai jelentőséggel rendelkező országok között.

A Királyi Haditengerészet és a fasiszta kormány

Miután – részben Giolitti machinációnak köszönhetően – nem lett semmi egy Antonio Salandra vezette kormányból, megnyílt az út a fasiszta kormányzás kísérlete előtt. 1922. október 31-én a Quirinale-palota erkélyéről nézte végig III. Viktor Emánuel, Benito Mussolini, Armando Diaz tábornok és Paolo Thaon di Revel admirális az előző napokban Rómában gyülekező feketeingesek felvonulását. A kormány liberális, néppárti, fasiszta és nacionalista erőkből állt, és Giolitti meg volt győződve, hogy Mussolini fasizmusát sikeresen felhasználhatják a szűk parlamenti többségben. Véleménye szerint a Nagy Háború két hőségének a jelenléte presztízst és stabilitást adna az új kormánynak, másrészt viszont egymást is ellenőriznék.¹⁴

Számos befolyásos olasz és külföldi történész feltételezte, hogy erős szövetség volt a fegyveres erők és a fasizmus között, kezdetét 1922-re datálva. A valóságban – bár voltak olyan tábornokok és admirálisok, akik szimpatizáltak a rezsimmel – a fegyveres erők – mint szervezet – megőrizték autonómiájukat. Súlyos konfliktusok származtak a Királyi Hadsereg és a fasiszta Önkéntes Milícia a Nemzet Biztonságáért (*Milizia Volontaria Sicurezza Nazionale*) között abból,¹⁵ hogy az utóbbi negyedik haderőnemként kívánta elfogadtatni magát, például az etiópiai háború vagy a spanyol polgárháború során.¹⁶ Feszültség támadt a Királyi Haditengerészet felső vezetése és a kormányfő között a korfui krízis¹⁷ idején, és akkor is, amikor az utóbbi az általános vezérkari főnöki tisztséget csak a szárazföldi erők tábornokai számára tartotta fenn.

A fasizmus már kormányra kerülése előtt összeütközésbe került a Királyi Haditengerészet vezetőivel. Jelképes volt a hadiflotta viselkedése, amikor az 1921. május 21-i választást követően Mussolini – a fasizmus kezdeti republikánus szellemiségében – az új fasiszta képviselőket a Képviselőház megnyitóján, királyi ülésé-

14 De Felice, 1966.

15 A milícia történetére lásd: Verné, 1925; Verné, 1932; Verné, 1934; Teruzzi, 1939; Lucas-De Vecchi, 1976; Rastrelli, 2016.

16 Mazzetti, M., 1974. 52–54.

17 „A korfui válság igen pontosan jelezte, hogy az adott helyzetben Olaszország nem szállhatott szembe Angliával, és a Ducénak nem maradt más, mint hogy ezt tudomásul vegye, illetve a diplomáciai tevékenységet a helyzet által megkívánt mértékben átalakítsa, majd pedig ezt követően nagyobb elővigyázatossággal tevékenykedjen.” Mazzetti, M., 1974. 59.

től való távolmaradásra szólította fel.¹⁸ A haditengerészet azonnal reagált. Paolo Thaon di Revel admirális hosszan elbeszélgetett a katonai érdemérem arany fokozatával kitüntetett Costanzo Cianóval és Raffaele Paoluccival.¹⁹ Utóbbi a fasiszta mozgalmat is otthagytta, amikor átült a bolognai nacionalisták, Luigi Federzoni hívei közé. Ciano elhatározta, hangot ad saját és mások ellenérzéseinek a *fasciók* június 2–3-i milánói nemzeti kongresszusán, amelyen a központi bizottság tagjai és az újonnan megválasztott fasiszta képviselők gyűltek össze. Az ülést feszültség és idegeskedés hatotta át, többen is lemondtak. Felszínre tört az ellentét azok között, akik Mussolinit támogatták a Képviselőház megnyitó ünnepségéről való távolmaradást illetően, és azok között, akik szerint viszont részt kell venni a ceremónián a parlamentben, mivel a fasizmust nem tartották alapvetően republikánusnak. Az első ülésnapon két javaslatot bocsátottak szavazásra. Az első jóváhagyta Mussolini minden addigi tevékenységét; a második a fasiszta képviselőknek a királyi ülészaktól való távolmaradását írta elő. Az első határozati javaslatot egyhangúan elfogadták (egy tartózkodással). A másodikat 15:19 arányban két tartózkodás mellett elutasították.

A Királyi Haditengerészet és a fasizmus kapcsolata nem a legjobb módon indult. Paolo Thaon di Revel admirális részvételének a Mussolini-kormányban viszont nagy jelentősége volt, mivel presztízst kölcsönzött neki, és valamennyire legitímálta a fasizmust a konzervatív és monarchista körökben. Ezenfelül Mussolini a Királyi Haditengerészetet – mint az ország népszerűsítésének eszközét – fel kívánta használni a nemzetközi kapcsolatokban.²⁰ Ez a stratégia jelentősen növelte volna a konzervatív olasz lakosságra gyakorolt hatást, amely még mindig nyugtalan volt a „megcsonkított győzelem” miatt. Kormányra kerülése előtt és a Fasiszta Párt alakulási időszakában Mussolini sosem feledkezett el hangsúlyozni a tenger és a haditengerészet fontosságát az olaszok számára. Eszerint a Földközi-tenger lett volna azon hely, vagyis tenger, amelyre Olaszország szabadon kiterjeszthette volna tengeri hatalmát a *kapzsi Anglia* kárára: „*Olaszország lesz az a hatalom, amely arra hivatott, hogy a Földközi-tengerről az egész európai politikát irányítsa.*” Nem sokkal azok előtt az események előtt, amelyek kormányra kerüléséhez vezettek, Mussolini kijelentette: „*Az olaszokat egységes erőként világméretű feladatok felé irányítva, a Földközi-tengert a mi tavunkká változtatva, a Földközi-tenger mentén élőkkel szövetkezve és kitaszítva azokat, akik a Földközi-tenger élősködői [az angolokat – A. M.]; ezen nehéz, türelmet igénylő, küklopszi feladatot elvégezve az olasz történelemnek egy valóban nagyszerű korszakát nyitjuk meg.*”²¹

A földközi-tengeri politika, leginkább pedig az, hogy Olaszország a többi európai tengeri hatalommal megegyező jelentőségre tegyen szert, nagy érdeklődésre számot tartó vesszőparipává változott. „*Érdemes szem előtt tartani legnagyobb politikai problémánkat: Olaszország helyzetét a Földközi-tengeren; létfontosságú szükséglet számunkra, hogy olyan helyünk legyen, amely megfelel érdekeinknek, fejlődésünknek és keleti kereskedelmünknek. Tehát olyan haditengerészeti erő*

18 De Felice, 1966. 95–99.

19 Giorgerini, 1989. 146.

20 Giorgerini, 1966. 147. Lásd még: Minardi, 1999.

21 Salvemini, 1945. 46.

[szükséges], amely arányos a többi földközi-tengeri hataloméval és politikai befolyásával a Keleten.”²²

A sok utalás, amely szerint Olaszország a Földközi-tengert uraló tengeri hatalom, egyrészt kedvező fogadtatásra talált azok körében, akik olasz hegemoniáról álmodtak a Mare Nostrumon, másrészt viszont jelentős aggodalommal töltötte el a haditengerészet vezetőit, akik ugyan törekedtek arra, hogy Olaszország a tengeri közlekedési útvonalak ellenőrzésére alkalmas tengerészeti erő kialakításával nemzetközi jelentőségre tegyen szert, de mindezt nem Anglia hagyományos barátságának elvesztése árán kívánták elérni. Mussolini beszédeinek britellenes kiszólásai kikezdhették a Szeuzt és Gibraltárt, vagyis a Földközi-tenger bejáratait uraló londoni kormánnyal ápolt történelmi és létfontosságú jó kapcsolatot. Benito Mussolini előítéletes britellenes álláspontja valamiféleképpen a francia szocializmus olyan neves képviselőinek köszönhető, mint Georges Sorel és Charles Péguy.

A rivalizálás erősödése a tengereken

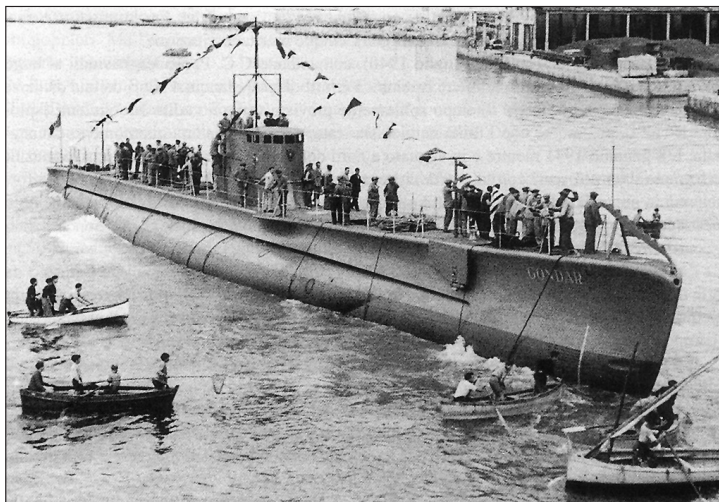
A Mussolini-kormány éppen erődemonstrációt tartott a Dodekanészosz megtartása érdekében, amikor az albán–görög határok újbóli meghatározására Albániába küldött Enrico Tellini tábornokot görög banditák lemészárolták.²³ Róma jegyzékben azonnal elégtételt követelt a görög kormánytól, amely élesen visszautasította azt. Az athéni válasz után a Királyi Haditengerészet elfoglalta Korfut. Az olasz kormány csak azt követően döntött a sziget kiürítéséről, hogy felmerült a Royal Navy beavatkozásának lehetősége, és elfogadták a jóvátételi feltételeket. Ezen körülmények közepette, miszerint tartani lehetett egy összecsapástól a brit hadiflottával, az olasz haditengerészet vezetőinek nem kis erőfeszítésébe telt, amíg meggyőzték Mussolinit arról, hogy Angliával nem szabad tengeri összeütközést vállalni. Ettől függetlenül Mussolini megerősödve jött ki a konfliktusból, és a haditengerészet az ágyúnaszád-diplomácia (*gunboat diplomacy*) gyakorlatát valósította meg.

Az Adria problémája az 1924-es római haditengerészeti konferencián újra napirendre került. Az olasz delegációt folyamatosan aggodalommal töltötte el az, hogy az orosz flotta használhatja a cattarói és a šibeniki védett kikötőt. A munkálatok során számos politikai kérdés is felmerült, amelyet a szakmai konferencia nem tudott megoldani.

Mussolini létrehozta az általános vezérkari főnöki posztot, amely csúcsbeosztást csak a szárazföldi erők vezetőinek tartotta fenn. Ez szakításhoz vezetett a haditengerészettel, amelyet így távol tartottak ettől az igen fontos tisztségtől. Revel lemondott. A minisztérium élére a nem sokkal korábban admirálissá előléptetett Giuseppe Sirianni került. Sirianninak Costanzo Ciano admirális adott tanácsokat, aki a távközlési minisztériumot vezette, amely lassanként a maga hatáskörébe vont a kereskedelmi flottával foglalkozó minden ügyet. Az angol–francia haditengeré-

²² Giorgerini, 1989. 149.

²³ A témáról lásd: Argiolas, 1973.

3. kép.
A Gondart 1937-ben
bocsátották vízre

szeti egyezményvel (1928) a világ közel került egy újabb kiterjedt konfliktushoz, mivel az Amerikai Egyesült Államok – joggal – ellene irányuló egyezményként értékelte azt. Ebből adódóan a Washington és Róma közötti kapcsolatok jelentősen fejlődtek. Mind az amerikai, mind az angol sajtó szította a feszültséget. Végül a Kellogg–Briand-paktum hozott enyhülést, amelynek aláírói lemondtak a háborúról mint a viták rendezésének eszközéről.

1930-ban Londonban tengeri leszerelési konferencia ült össze. Franciaország meg akart szabadulni a tengeri paritástól, a fasiszta Olaszország pedig nem veszíthette el a liberális korszakban megszerzett előnyt. Dino Grandi szakértelme komoly nehézséget okozott a francia delegációnak. Az olasz külügyminiszter pacifista beszédeit az angol és az amerikai sajtó, amely ellenezte a francia hajóépítési programot, kedvezően fogadta. A konferencia eredmény nélkül zárult, és Olaszország megőrizte a paritást Franciaországgal. Ezen körülmények közepette nyilvánvalóvá vált, hogy lehetetlen megállapodást kötni a kisebb tengeri hatalmak – mint Franciaország és Olaszország – jóváhagyása nélkül. A későbbi haditengerészeti konferenciák sem vezettek eredményre, a tengeri hatalmak újrazedték a hadihajók építését. Az olaszok franciaellenes, a franciák pedig olaszellenes céllal fejlesztették flottájukat, míg London a „két erő” elvének megtartására törekedett a Földközi-tenger térségében. Az etiópiai háború megnövelte az olasz ambíciókat, de a hadiflottaprogramnak ezúttal is számolnia kellett az országgal – amely nem sokkal egy újabb háború előtt állt, ezúttal Spanyolországban – gyenge gazdasági képességével (3. kép). A haditengerészet pontos kívánságokkal állt elő, mivel a Baleáriszigetek sorsa volt a tét, és a szigeteknek Franciaországhoz kerülése helyrehozhatatlan kárt okozott volna a Királyi Haditengerészetnek. Ekkorra viszont már nyilvánvalóvá vált, hogy bár mind a fasiszta kormány, mind a tengerészeti minisztérium annak az álomnak a megvalósítására törekedett, hogy a Földközi-tenger (az ókori Mare Nostrum) térségében minél nagyobb legyen az olasz befolyás, útjaik gyakran különböztek.

Kétségtelen, hogy a fasiszta külpolitika nemcsak a liberális hagyomány szer-
ves folytatása volt, hanem – inkább – a savoyaié is, amely kihasználva az európai
hatalmak közötti konfliktusokat és rivalizálást, saját birtokainak kiterjesztését és az
olasz befolyási övezet kiszélesítését célozta. A fasizmus egyes esetekben bizonyára
valamennyire felgyorsította a diplomáciai folyamatokat – és ezeket a kísérleteket
időnként meggondolatlanság is jellemezte –, de a külpolitika lényege nem változott
jelentősen. Olaszország nem tudott módosítani hagyományos politikáján, mivel
nem volt képes az ehhez szükséges politikai, gazdasági és pénzügyi nyomás meg-
valósítására. A haditengerészet és a fasizmus közötti kapcsolat elemzése elősegít-
heti a külpolitika oly sok ambíciójának és kudarcának megismerését, a vizsgálódás
vizsont még sok megválaszolatlan kérdést vet fel.

Fordította: Juhász Balázs

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Argiolas

1973 Argiolas, Tommaso: *Corfù 1923*. Roma, 1973.

Atti Parlamentari

1920 *Atti Parlamentari. Senato del regno. Legislatura XXV. I Sessione 1919–1920. Discussioni. Tornata del 15 dicembre 1920*. Roma, 1920.

Bachi

1919 Bachi, Riccardo: *L'Italia economica nel 1918*. Città di Castello, 1919.

De Felice

1966 De Felice, Renzo: *Mussolini il fascista*. Torino, 1966.

Della Torre

2017 Della Torre, Giuseppe: Il prestito americano all'Italia, decisioni politiche e tecno-struc-
ture. In: *Over there in Italy. L'Italia e l'intervento americano nella Grande Guerra*. Roma, 2017.
117–138. (Quaderno della Società di Storia Militare 2018.)

Ferrante

1987 Ferrante, Ezio: *La Grande Guerra in Adriatico*. Roma, 1987.

Forsyth

1998 Forsyth, Douglas J.: *La crisi dell'Italia liberale. La politica economica e finanziaria*. Milano,
1998.

Gabriele

1969 Gabriele, Mariano: *Le convenzioni navali della Triplice*. Roma, 1969.

2008 Gabriele, Mariano: Il finanziamento della Grande Guerra. In: *Storia economica della
guerra. Atti del convegno, Varallo, 21–22 settembre 2007*. A cura di Gentilucci, Catia Eliana.
Roma, 2008. 103–118.

Giorgerini

1989 Giorgerini, Giorgio: *Da Matapan al Golfo Persico. La Marina militare italiana dal fascismo
alla Repubblica*. Milano, 1989.

Hardach

1982 Hardach, Gerd: *La prima guerra mondiale 1914–1918*. Milano, 1982.

Lucas–De Vecchi

1976 Lucas, Ettore – De Vecchi, Giorgio: *Storia delle unità combattenti della M.V.S.N. 1923–1943*. Roma, 1976.

Mazzetti, A.

2017 Mazzetti, Alessandro: *Marina italiana e geopolitica mondiale. Il ruolo della flotta la potenza e le trasformazioni alla fine della grande guerra*. Roma, 2017.

Mazzetti, M.

1974 Mazzetti, Massimo: *La politica militare italiana fra le due guerre mondiali (1918–1940)*. Salerno, 1974.

1979 Mazzetti, Massimo: *L'industria italiana nella grande guerra*. Roma, 1979.

Minardi

1999 Minardi, Salvatore: *Il disarmo navale italiano 1919–1936. Un confronto politico-diplomatico per il potere marittimo*. Roma, 1999.

Monzali

2018a Monzali, Luciano: *Pietro Quaroni. La politica estera italiana dal 1914–1945*. Perugia, 2018.

2018b Monzali, Luciano: La politica estera di Sidney Sonnino e i fini di guerra dell'Italia 1915–1917. Alcune riflessioni. In: *La Guerra di Cadorna. Atti del Convegno Trieste–Gorizia 2–4 Novembre 2016*. A cura di Neglie, Pietro – Ungari, Andrea. Roma, 2018. 315–325.

Overy

2009a Overy, Richard J.: *La crisi tra le due guerre mondiali 1919–1939*. Bologna, 2009.

2009b Overy, Richard J.: *Le origini della seconda guerra mondiale*. Bologna, 2009.

2011 Overy, Richard J.: *Sull'orlo del precipizio. 1939, i dieci giorni che trascinarono il mondo in guerra*. Milano, 2011.

Perrone

2017a Perrone, Andrea: Isaiah Bowman, l'Inquiry e la Vittoria Mutilata. In: *Over there in Italy. L'Italia e l'intervento americano nella Grande Guerra*. Roma, 2017. 165–186. (Quaderno della Società di Storia Militare 2018.)

2017b Perrone, Andrea: Adriatico a Stelle e Strisce. Il 332nd a Fiume e Cattaro e l'U. S. Navy a Spalato (1918–1921). In: *Over there in Italy. L'Italia e l'intervento americano nella Grande Guerra*. Roma, 2017. 187–202. (Quaderno della Società di Storia Militare 2018.)

Pizzigallo

1975 Pizzigallo, Matteo: Il ruolo della Regia Marina nella politica estera. In: *Rivista Marittima*, 108. (1975) 12. sz. 32–40.

Rastrelli

2016 Rastrelli, Carlo: *L'ultimo comandante delle camicie nere. Enzo Emilio Galbiati*. Milano, 2016.

Ricciardi

1992 Ricciardi, Luca: *Alleati non amici. Le relazioni politiche tra l'Italia e l'Intesa durante la prima guerra mondiale*. Brescia, 1992.

Salvemini

1945 Salvemini, Gaetano: *Mussolini diplomatico*. Roma, 1945.

Sonnino

1972 Sonnino, Sidney: *Diario 1914–16*. A cura di Pastorelli, Pietro. Bari, 1972.

Terruzzi

1939 Terruzzi, Attilio: *La Milizia delle Camicie Nere*. Milano, 1939.

Verné

1925 Verné, Vittorio: *La milizia volontaria per la sicurezza nazionale*. Roma, 1925.

1932 Verné, Vittorio: *Milizia volontaria sicurezza nazionale. Storia, organizzazione, compiti, impiego*. Napoli, 1932.

1934 Verné, Vittorio: *M.V.S.N. Organizzazione, compiti, impiego*. Napoli, 1934.

ALESSANDRO MAZZETTI

THE ITALIAN NAVY AND FASCIST GEOPOLITICS IN THE MEDITERRANEAN

The relationship between the Italian navy and Benito Mussolini has not always been idyllic. Paolo Thaon de Revel was appointed Minister of the Navy to monitor what could be a transitional government. Despite numerous declarations on the Italian domain of the Mare Nostrum Benito Mussolini will never allocate the money necessary for this purpose. There was no mistake between the two. In fact it was the Regia Marina that had to convince the Duce to diplomatically resolve the Corfu crisis. A clash with the Royal Navy would have meant a sure defeat for the Italian naval force. Revel, Ciano, Bernotti succeeded, with great difficulty, in persuading the Italian prime minister. Mussolini perceived England as the true enemy while for the leaders and men of the Regia Marina the real danger was the French appetite in the ancient sea. With the Conference on Naval Disarmament Italy had become the third world naval power. Italy has played a very important role, often played almost unconsciously, but continually afflicted by the economic constraints that have influenced the choices.